

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту

Кафедра практичної психології та педагогіки

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

ВК2.3 «Психологія професійного вигорання, булінгу та мобінгу»

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність (*спеціалізація*): 053 Психологія

Освітня програма: Практична психологія

Львів 2023

РОЗРОБНИК

Викладач кафедри практичної психології та педагогіки, кандидат педагогічних наук


Ігор КОВАЛЬ
«01» вересня 2023 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Начальник кафедри практичної психології та педагогіки, доктор психологічних наук, професор


Роксолана СІРКО
«01» вересня 2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми
Заступник начальника кафедри практичної психології та педагогіки
кандидат психологічних наук, доцент


Оксана СТЕЛЬМАХ
«01» вересня 2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Заступник начальника навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
кандидат педагогічних наук


Ірина БАБІЙ
«01» вересня 2023 р.

Розглянуто та затверджено на засіданні кафедри практичної психології та педагогіки, протокол від «01» вересня 2023 № 1.

Актуалізовано:

Дата перегляду / внесення змін					
Підпис					
Ім'я, прізвище викладача					

1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Психологія професійного вигорання, булінгу та мобінгу
Статус дисципліни	Вибіркова
Рік навчання, семестр	3 рік, 5 семестр
Мова викладання	українська
Викладач	Ігор КОВАЛЬ
Контактний телефон	+380968267986
Електронна пошта	i.koval@ldubgd.edu.ua
Сторінка курсу в ВУ	https://virt.ldubgd.edu.ua/course/view.php?id=4008
Консультації	Відповідно до розкладу консультацій кафедри практичної психології та педагогіки

2. Анотація до курсу

Навчальна дисципліна «Психологія професійного вигорання, булінгу та мобінгу» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти професійних компетентностей, необхідних для ефективного розв'язання завдань психологічної практики у сфері профілактики, діагностики та подолання проявів професійного вигорання, булінгу й мобінгу. Вивчення курсу забезпечує оволодіння сучасними психологічними технологіями, сприяє розвитку навичок саморегуляції психоемоційних станів, формує готовність до надання кваліфікованої психологічної допомоги та підтримки особам, що переживають психоемоційне виснаження або зазнають психологічного тиску в освітньому чи професійному середовищі.

Особливістю дисципліни є її практична спрямованість і застосування інтерактивних методів навчання – активного соціально-психологічного тренінгу, аналізу ситуацій, ділових і рольових ігор, презентацій, консультативних бесід, «круглих столів» та дискусій. Такий підхід забезпечує розвиток психологічного мислення, професійного спілкування, емпатії, толерантності та вміння конструктивно вирішувати конфлікти.

Навчальний процес організований на засадах діалогічності, партнерства та особистісно орієнтованої взаємодії, що сприяє формуванню зрілої, відповідальної, конкурентоспроможної особистості майбутнього психолога, здатної до саморозвитку, саморефлексії та ефективної професійної діяльності в умовах сучасних соціально-психологічних викликів.

3. Мета і завдання курсу

Метою навчальної дисципліни «Психологія професійного вигорання, булінгу та мобінгу» є формування у здобувачів освіти цілісної системи теоретичних знань і практичних умінь, необхідних для застосування сучасних психологічних технологій діагностики, профілактики та корекції явищ професійного вигорання, булінгу й мобінгу у різних сферах життєдіяльності.

Завдання:

- ознайомлення здобувачів освіти з ключовими поняттями, теоретичними підходами та категоріальним апаратом, що стосуються феноменів професійного вигорання, булінгу та мобінгу;
- формування теоретичних знань і практичних навичок з діагностики, профілактики та психологічної корекції зазначених явищ;
- опанування методів і технік надання психологічної допомоги особам, які зазнають емоційного виснаження або міжособистісного тиску в професійному середовищі;
- розвиток умінь регуляції та саморегуляції психоемоційних станів, що сприяють підтриманню психологічного благополуччя та професійної стійкості фахівця.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів таких **компетентностей**:

загальних (ЗК):

ЗК05. Здатність бути критичним і самокритичним.

спеціальних/фахових (СК/ФК):

ФК03 Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК07 Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

ФК09 Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

ФК13 Здатність надавати психолого-педагогічну допомогу усім суб'єктам освітнього процесу, створювати та розвивати психологічно безпечне освітнє середовище.

Програмні результати навчання (ПРН)

РН01. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

РН02. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

РН03. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

РН04. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

РН05. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

РН06. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

РН07. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

РН08. Презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фахівців і нефахівців.

РН09. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

РН10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

РН11. Скласти та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

РН12. Скласти та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

РН13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

РН14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

РН15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

РН16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

РН17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

РН18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

РН19. Передбачати необхідний рівень індивідуальної безпеки, підтримувати та розвивати психологічно безпечне освітнє середовище.

РН21. Ефективно здійснювати організаційно-методичну діяльність під час виконання трудових функцій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- сутність, причини, стадії та наслідки професійного вигорання, булінгу й мобінгу;

- основні теоретичні підходи до вивчення та подолання цих явищ у психологічній практиці;
- сучасні методи та технології діагностики, профілактики й корекції професійного вигорання, булінгу та мобінгу;
- психологічні механізми впливу стресових і конфліктних ситуацій на професійну діяльність і психоемоційний стан особистості;
- принципи організації психологічної допомоги й підтримки постраждалих осіб;
- етичні та правові засади взаємодії у професійному середовищі.

вміти:

- здійснювати психологічну діагностику проявів професійного вигорання, булінгу та мобінгу;
- визначати індивідуальні та групові чинники ризику виникнення цих явищ;
- розробляти та реалізовувати програми профілактики і психологічної підтримки;
- застосовувати ефективні методи психологічної допомоги в роботі з особами, які зазнають професійного чи міжособистісного тиску;
- використовувати техніки психоемоційної саморегуляції для підтримання власного психологічного здоров'я;
- аналізувати та оцінювати психологічний клімат у колективі, сприяти його оптимізації;
- комунікувати професійно, етично та конструктивно в процесі надання психологічної допомоги.

4. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення курсу є базова психолого-педагогічна підготовка, яка опановується під час вивчення дисциплін «Соціальна психологія», «Тренінг комунікативності», «Педагогічна психологія», «Психологія управління», «Психодіагностика», що сприяє створенню цілісного та несуперечливого уявлення про зміст професійної діяльності психолога, предмет психології як науки та її завдання як практичної діяльності. Набута здобувачами вищої освіти під час вивчення цієї дисципліни складова професійного досвіду у вигляді загальних і професійних компетентностей, системи знань, умінь, навичок, норм і цінностей є теоретичним і практичним підґрунтям подальшого опанування професією, вивчення усього циклу обов'язкових і вибіркових компонентів професійної теоретичної та практичної підготовки і виконання освітньо-кваліфікаційних робіт (курсівих, кваліфікаційних).

5. Формат і обсяг дисципліни

Формат курсу	навчальний матеріал дисципліни структурований за
---------------------	--

	модульним принципом і складається з змістових модулів, які є логічно завершеними, відносно самостійними, цілісними частинами, засвоєння яких передбачає опанування та перевірку рівня засвоєння 16 тем. У процесі вивчення курсу здобувачі вищої освіти також повинні брати активну участь в обговоренні дискусійних питань, вирішувати індивідуально й у групі проблемні ситуативні завдання.
Обсяг дисципліни:	4,5 кредити / 135 академічних годин, з яких: лекції – 32 год., практичні – 32 год., практичні двома викладачами – 0 год., лабораторні – 0 год., самостійна робота – 71 год.
Форми навчання	лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота (в тому числі виконання здобувачами освіти індивідуальних завдань у позааудиторний час).

6. Тематика та зміст курсу

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практичні/семинарські	Лабораторні	Практичні двома	Самостійна робота
5 семестр						
Тема 1. Професійне вигорання як психологічна проблема	9	2	2	–	–	5
Тема 2. Психологічна проблема булінгу та мобінгу в освітньому середовищі	8	2	2	–	–	4
Тема 3. Професійний стрес як причина професійного вигорання	8	2	2	–	–	4
Тема 4. Шляхи профілактики та подолання професійного стресу	8	2	2	–	–	4
Тема 5. Психогігієна, психопрофілактика і корекція булінгу та мобінгу	8	2	2	–	–	4
Тема 6. Соціально-психологічні аспекти професійного вигорання	8	2	2	–	–	4

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практичні/семінарські	Лабораторні	Практичні двома	Самостійна робота
Тема 7. Особистісні чинники виникнення професійного вигорання	9	2	2	–	–	5
Тема 8. Психологічна діагностика професійного вигорання, булінгу та мобінгу	8	2	2	–	–	4
Тема 9. Психологічні технології профілактики професійного вигорання	8	2	2	–	–	4
Тема 10. Роль емоційного інтелекту у запобіганні професійному вигоранню	9	2	2	–	–	5
Тема 11. Етичні та правові аспекти протидії булінгу і мобінгу	8	2	2	–	–	4
Тема 12. Психологічна підтримка постраждалих від булінгу та мобінгу	9	2	2	–	–	5
Тема 13. Організаційна культура та запобігання професійному вигоранню	8	2	2	–	–	4
Тема 14. Саморегуляція та відновлення ресурсів психолога	9	2	2	–	–	5
Тема 15. Тренінгові методи роботи з проблемами професійного вигорання, булінгу та мобінгу	9	2	2	–	–	5
Тема 16. Психологічна культура фахівця як запорука профілактики вигорання, булінгу та мобінгу	9	2	2	–	–	5
Усього годин	135	32	32	–	–	71

7. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

7.1. Тематика лекційних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Професійне вигорання як психологічна проблема	2
2.	Тема 2. Психологічна проблема булінгу та мобінгу в освітньому середовищі	2
3.	Тема 3. Професійний стрес як причина професійного вигорання	2
4.	Тема 4. Шляхи профілактики та подолання професійного стресу	2

5.	Тема 5. Психогігієна, психопрофілактика і корекція булінгу та мобінгу	2
6.	Тема 6. Соціально-психологічні аспекти професійного вигорання	2
7.	Тема 7. Особистісні чинники виникнення професійного вигорання	2
8.	Тема 8. Психологічна діагностика професійного вигорання, булінгу та мобінгу	2
9.	Тема 9. Психологічні технології профілактики професійного вигорання	2
10.	Тема 10. Роль емоційного інтелекту у запобіганні професійному вигоранню	2
11.	Тема 11. Етичні та правові аспекти протидії булінгу і мобінгу	2
12.	Тема 12. Психологічна підтримка постраждалих від булінгу та мобінгу	2
13.	Тема 13. Організаційна культура та запобігання професійному вигоранню	2
14.	Тема 14. Саморегуляція та відновлення ресурсів психолога	2
15.	Тема 15. Тренінгові методи роботи з проблемами професійного вигорання, булінгу та мобінгу	2
16.	Тема 16. Психологічна культура фахівця як запорука профілактики вигорання, булінгу та мобінгу	2
	Разом	32

Короткий зміст лекційних занять

Тема 1. Професійне вигорання як психологічна проблема

Визначення професійного вигорання, його симптоми (емоційна виснаженість, деперсоналізація, зниження професійної ефективності). Історичний контекст, моделі вигорання. Вплив на психічне здоров'я та продуктивність.

Тема 2. Психологічна проблема булінгу та мобінгу в освітньому середовищі

Поняття булінгу (фізичного, психологічного, кібербулінгу) та мобінгу. Специфіка проявів в освіті, наслідки для учнів, учителів, батьків. Психологічні механізми виникнення та динаміка групового тиску.

Тема 3. Професійний стрес як причина професійного вигорання

Визначення професійного стресу, його джерела (надмірне навантаження, конфлікти, невизначеність ролей). Зв'язок із вигоранням, фізіологічні та психологічні прояви.

Тема 4. Шляхи профілактики та подолання професійного стресу

Поняття про профілактику професійного стресу. Роль підтримки на робочому місці, баланс роботи та життя.

Тема 5. Психогігієна, психопрофілактика і корекція булінгу та мобінгу

Поняття психогігієни, методи профілактики (освітні програми, тренінги). Стратегії корекції: медіація, психологічна допомога, зміна групової динаміки.

Тема 6. Соціально-психологічні аспекти професійного вигорання

Вплив організаційних факторів (культура, комунікація) та соціальних норм на вигорання. Роль міжособистісних стосунків, конфліктів, ізоляції.

Тема 7. Особистісні чинники виникнення професійного вигорання

Індивідуальні особливості (перфекціонізм, низька стресостійкість, тип особистості). Вплив мотивації, цінностей, самоефективності на схильність до вигорання.

Тема 8. Психологічна діагностика професійного вигорання, булінгу та мобінгу

Методи діагностики: опитувальники, спостереження, інтерв'ю. Діагностика булінгу/мобінгу: шкали оцінки, аналіз групової динаміки.

Тема 9. Психологічні технології профілактики професійного вигорання

Практичні методи: тренінги стресостійкості, майндфулнес, коучинг. Роль наставництва та супервізії у профілактиці.

Тема 10. Роль емоційного інтелекту у запобіганні професійному вигоранню

Поняття емоційного інтелекту (EQ), його компоненти (самоусвідомлення, саморегуляція, емпатія). Вплив EQ на стресостійкість і міжособистісні стосунки.

Тема 11. Етичні та правові аспекти протидії булінгу і мобінгу

Нормативно-правова база в Україні щодо булінгу/мобінгу. Етичні принципи роботи психолога, конфіденційність, уникнення стигматизації.

Тема 12. Психологічна підтримка постраждалих від булінгу та мобінгу

Техніки психологічної допомоги: консультування, терапія, групова підтримка. Відновлення самооцінки, подолання травми.

Тема 13. Організаційна культура та запобігання професійному вигоранню

Роль організаційної культури у зниженні стресу. Створення підтримуючого середовища, політики добробуту працівників.

Тема 14. Саморегуляція та відновлення ресурсів психолога

Техніки саморегуляції: медитація, рефлексія, фізична активність. Стратегії відновлення ресурсів: баланс, хобі, професійна підтримка.

Тема 15. Тренінгові методи роботи з проблемами професійного вигорання, булінгу та мобінгу

Організація тренінгів: структура, методи (рольові ігри, кейс-методи). Приклади вправ для профілактики та корекції.

Тема 16. Психологічна культура фахівця як запорука профілактики вигорання, булінгу та мобінгу

Поняття психологічної культури, її компоненти (самоаналіз, емпатія, етика). Роль у створенні здорового професійного та освітнього середовища.

8. Теми практичних, семінарських та лабораторних занять

8.1. Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Професійне вигорання як психологічна проблема	2
2.	Тема 2. Психологічна проблема булінгу та мобінгу в освітньому середовищі	2
3.	Тема 3. Професійний стрес як причина професійного вигорання	2
4.	Тема 4. Шляхи профілактики та подолання професійного стресу	2
5.	Тема 5. Психогігієна, психопрофілактика і корекція булінгу та мобінгу	2
6.	Тема 6. Соціально-психологічні аспекти професійного вигорання	2
7.	Тема 7. Особистісні чинники виникнення професійного вигорання	2
8.	Тема 8. Психологічна діагностика професійного вигорання, булінгу та мобінгу	2
9.	Тема 9. Психологічні технології профілактики професійного вигорання	2
10.	Тема 10. Роль емоційного інтелекту у запобіганні професійному вигоранню	2
11.	Тема 11. Етичні та правові аспекти протидії булінгу і мобінгу	2
12.	Тема 12. Психологічна підтримка постраждалих від булінгу та мобінгу	2
13.	Тема 13. Організаційна культура та запобігання професійному вигоранню	2
14.	Тема 14. Саморегуляція та відновлення ресурсів психолога	2
15.	Тема 15. Тренінгові методи роботи з проблемами професійного вигорання, булінгу та мобінгу	2
16.	Тема 16. Психологічна культура фахівця як запорука профілактики вигорання, булінгу та мобінгу	2
	Разом	32

8.2. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

8.3. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

9. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота є невід'ємною складовою успішного опанування курсу. Вона передбачає вивчення лекційного матеріалу курсу, розміщеного у «Віртуальному університеті», самостійне опанування низки визначених викладачем питань, тестування рівня знань, а також виконання індивідуальних завдань.

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Професійне вигорання як психологічна проблема	5
2.	Тема 2. Психологічна проблема булінгу та мобінгу в освітньому середовищі	4
3.	Тема 3. Професійний стрес як причина професійного вигорання	4
4.	Тема 4. Шляхи профілактики та подолання професійного стресу	4
5.	Тема 5. Психогігієна, психопрофілактика і корекція булінгу та мобінгу	4
6.	Тема 6. Соціально-психологічні аспекти професійного вигорання	4
7.	Тема 7. Особистісні чинники виникнення професійного вигорання	5
8.	Тема 8. Психологічна діагностика професійного вигорання, булінгу та мобінгу	4
9.	Тема 9. Психологічні технології профілактики професійного вигорання	4
10.	Тема 10. Роль емоційного інтелекту у запобіганні професійному вигоранню	5
11.	Тема 11. Етичні та правові аспекти протидії булінгу і мобінгу	4
12.	Тема 12. Психологічна підтримка постраждалих від булінгу та мобінгу	5

13.	Тема 13. Організаційна культура та запобігання професійному вигоранню	4
14.	Тема 14. Саморегуляція та відновлення ресурсів психолога	5
15.	Тема 15. Тренінгові методи роботи з проблемами професійного вигорання, булінгу та мобінгу	5
16.	Тема 16. Психологічна культура фахівця як запорука профілактики вигорання, булінгу та мобінгу	5
	Разом	71

З метою закріплення знань та отриманих практичних навичок здобувачі освіти виконують індивідуальні завдання (за бажанням). За рішенням кафедри передбачено індивідуальні завдання у вигляді есе – самостійної творчої роботи, де у вільній формі висловлюються особисті думки на запропоновану тему на підставі опрацьованого матеріалу. Есе виконуються в рукописному вигляді обсягом 5–7 сторінок за темою, яка обирається з поданого нижче переліку або індивідуальною темою, погодженою з викладачем. Перевірку виконання есе проводить викладач наприкінці курсу.

Теми для есе	
1.	Поняття професійного вигорання. Історія становлення концепції. Симптоми, детермінанти, підходи до тлумачення, моделі та фази вигорання. Екзистенційні аспекти вигорання.
2.	Сутність, види, форми та наслідки булінгу й мобінгу. Психологічні механізми, ролі учасників, соціокультурні чинники.
3.	Поняття стресу, його види, механізми розвитку, особливості професійного стресу та його взаємозв'язок із синдромом вигорання.
4.	Методи психогігієни, саморегуляції, релаксації, організаційної профілактики. Методологічні підходи до дослідження професійного стресу.
5.	Психологічна допомога учасникам конфліктних ситуацій. Розробка профілактичних програм і стратегій реагування.
6.	Вплив міжособистісних відносин, організаційного клімату, ролей і комунікації в колективі на розвиток вигорання.
7.	Психологічні особливості особистості, система цінностей, рівень емоційної стабільності, тип темпераменту та їх роль у формуванні вигорання.
8.	Методи, опитувальники, тести, спостереження, аналіз поведінкових проявів, інтерпретація результатів.
9.	Тренінги емоційної стійкості, техніки саморегуляції, розвиток стресостійкості та життєстійкості.
10.	Поняття емоційного інтелекту, його структура, вплив на професійну ефективність і психологічне благополуччя.
11.	Законодавче регулювання, морально-етичні стандарти, роль психолога у захисті прав особистості.
12.	Форми та методи кризового консультування, відновлення самооцінки, робота з травматичним досвідом.
13.	Вплив стилю керівництва, системи мотивації, корпоративних цінностей на

психоемоційний стан працівників.

14.Методи самопідтримки, баланс професійної та особистої сфер, розвиток усвідомленості (mindfulness), відновлення внутрішніх ресурсів.

15.Практичні форми навчання, рольові ігри, групова динаміка, супервізія та інтервізія у роботі психолога.

16.Формування професійної етики, емоційної зрілості, відповідальності та готовності до саморозвитку у професійній діяльності.

10. Методи навчання

Із метою забезпечення максимального засвоєння здобувачами вищої освіти матеріалу курсу використовуються такі **методи**:

методи організації та реалізації навчально-пізнавальної діяльності:

– словесні (пояснення; бесіда; проблемний виклад; дискусія);

– наочні (комп'ютерна презентація; демонстрування наочних матеріалів; використання конспектів);

– практичні (підготовка презентацій; елементи практичних завдань; спостереження).

методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

– проблемний виклад матеріалу;

– моделювання психолого-педагогічних ситуацій;

– мозковий штурм;

– метод опори на життєвий досвід, кейс-метод;

– навчальні дискусії;

– науково-пошуковий метод.

методи контролю та самоконтролю ефективності діяльності здобувачів освіти:

– усного контролю (індивідуальне та фронтальне усне опитування, виступи рефератами, презентаціями, відповіді під час практичних занять);

– письмового контролю (письмове опитування, виконання індивідуального завдання – есе-рефлексії);

– самоконтролю та взаємоконтролю (самоперевірка за допомогою відповідей на контрольні питання лекційного курсу, аналіз відповідей одногрупників і самоаналіз);

– оцінювання результатів неформальної освіти здобувачів, одержаних поза освітнім процесом у ЗВО.

На лекціях застосовуються аналітичний, індуктивний і дедуктивний методи вивчення матеріалу, інтерактивні методи педагогічної взаємодії. Структура практичного заняття містить: самостійно підготовлені та презентовані виступи-доповіді, обговорення ключових питань, практичні завдання, дискусії, підведення підсумків.

11. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Ноутбук, мультимедійний проектор, інтерактивна дошка, відомча операційна система «Ubuntu*Pack 20.04» ТОВ «УАЛІНУКС», комунікаційне програмне забезпечення MS Office 365 «Teams», навчальна інтернет-платформа «Віртуальний університет» (створена на базі системи електронного навчання Moodle), соціальні мережі.

12. Критерії оцінювання

Оцінювання успішності навчання здобувачів вищої освіти регулюється «Положенням про порядок та критерії оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ЛДУ БЖД». Контроль і оцінювання рівня компетентності та відповідності програмних результатів здійснюється відповідно до кредитно-модульної системи організації освітнього процесу за національною (чотирибальною) шкалою, відповідно до Додатку Б «Положення...», і складається з таких етапів: поточного (включає оцінювання самостійної роботи) та підсумкового, результати яких інтегруються в підсумковій оцінці.

Поточний контроль	
Поточний контроль проводиться на семінарських заняттях у терміни, які визначаються календарним планом. Мета поточного контролю – виявити рівень знань здобувачів із розділів дисципліни, а саме оцінити ступінь розуміння та засвоєння теоретичного і практичного матеріалу, здатності осмислити зміст теми, умінь публічно презентувати певний матеріал, виконати завдання, передбачені для самостійного опрацювання. У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань і вмінь, а також їх корегування. Оцінювання здійснюється за національною шкалою – «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». Викладач вносить оцінки до журналу обліку роботи академічної групи (поточна успішність). Результати поточного контролю (максимально 50 балів) ураховуються під час виставлення підсумкових оцінок. Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» на поточному контролі, зобов'язаний її перескласти.	
Вид робіт	Формат проведення та норми оцінювання
робота на практичному занятті	Контроль відбувається шляхом оцінювання виступів, урахування активності під час колективних дискусій і обговорень. За роботу на семінарських заняттях упродовж семестру можна отримати до 40 балів.
самостійна робота, індивідуальні завдання	Здобувачі освіти мають можливість презентувати поглиблене вивчення матеріалу навчальної дисципліни шляхом написання одного есе. Темі визначено у п. 9. Виконання есе оцінюється до 10 балів
Критерії оцінювання поточного контролю	
Оцінювання поточних результатів (виконання завдань, винесених на практичне заняття) проводять за такими показниками (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого):	

– завдання не виконано або виконано в недостатньому обсязі	0–35%
– завдання виконано частково, містить суттєві помилки наукового та методичного характеру	36–50%
– завдання виконано повністю, але допущені окремі недоліки (у змісті, висновках)	51–60%
– завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (у прикладах, в оформленні), відповіді на уточнювальні запитання викладача не точні	61–70%
– завдання виконано правильно, вчасно, зауваження не принципові, однак відповіді на уточнювальні запитання викладача не завжди обґрунтовані, не повні	71–80%
– завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень, відповіді на уточнювальні запитання викладача змістовні, аргументовані	81–90%
– у виконанні завдання виявлено ґрунтовну підготовку, висловлено власну точку зору, підкріплену сучасною науковою аргументацією, дано вичерпні відповіді на всі запитання	91–100%
Індивідуальне завдання у вигляді написання есе оцінюється за якістю таких його компонентів: 1) відповідність змісту темі – 0–1 бала; 2) структурна повнота та логічність викладу – 0–3 бала; 3) аргументованість висновків – 0–3 бала; 4) оригінальність роботи і культура посилань на джерела – 0–2 бала; 5) грамотність та охайність оформлення – 0–1 бала.	

Підсумковий контроль Підсумковий контроль здійснюється наприкінці семестру шляхом складання диференційованого заліку та має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти знань, умінь та інших компонентів компетентності з навчальної дисципліни. До диференційованого заліку допускаються здобувачі, які відпрацювали не менше 50 % пропусків. Диференційований залік (максимально 50 балів) складається з двох письмових завдань із переліку, поданого у «Віртуальному університеті».	
Критерії підсумкового контролю Підсумковий контроль здобувача освіти проводять за показниками повноти, відповідності, обґрунтованості, структурної логічності й аргументованості відповідей із кожного питання:	
– не володіє навчальним матеріалом, не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань і практичних завдань; не відповів на жодне додаткове питання	0 балів
– частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст питань, допускаючи при цьому суттєві помилки; правильно відповів на окремі додаткові питання	1–5 балів
– не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхово викладає його, недостатньо розкриває зміст теоретичних	6–10 балів

питань і практичних завдань, допускає суттєві неточності; правильно відповів на менше половини додаткових питань	
– у цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування й аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки; правильно відповів на половину додаткових питань	11–15 балів
– достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу; однак не вистачає достатньої глибини й аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності та незначні помилки; правильно відповів на більшість додаткових питань	16–20 балів
– у повному обсязі володіє матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно відповів на всі додаткові питання	21–25 балів

Викладач може ставити додаткові питання; кожна відповідь оцінюється до 5 балів.

Якщо здобувач вищої освіти не був присутній на заліку, викладач ставить у відомість відмітку «не з'явився». Здобувач освіти, який не був присутній на заліку або отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання відбувається не більше двох разів: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить начальник кафедри і 2–3 науково-педагогічні працівники.

Недопущені до заліку здобувачі вищої освіти здійснюють перескладання в терміни, передбачені для усунення академічної заборгованості.

Підсумкове оцінювання

Під час підсумкового оцінювання враховується поточно-накопичувальна інформація, зареєстрована в журналі обліку роботи академічної групи. Підсумкова оцінка обчислюється як сума рейтингових оцінок (балів) поточного (має 40 балів) і підсумкового (має 60 балів) контролю за 100-бальною шкалою, яка переводяться в національну шкалу та шкалу ЄКТС.

Інтерпретація підсумкового оцінювання:

«відмінно» (А, 91–100) – здобувач повністю оволодів програмою навчальної дисципліни на найвищому рівні – дає вичерпні, обґрунтовані, теоретично та практично правильні відповіді не менш ніж на 91% питань, опанував рекомендовану літературу, демонструє поглиблене знання матеріалу, проводить узагальнення та висновки, досконало оформлює завдання, виявляє активність, самостійність і креативність у виконанні поставлених завдань, прагне до вивчення позапрограмного матеріалу та опанування міждисциплінарних знань;

«дуже добре» (В, 81–90) – здобувач оволодів програмою навчальної дисципліни на високому рівні – дає обґрунтовані, теоретично і практично

правильні відповіді не менш ніж на 81% питань, опанував рекомендовану літературу, демонструє знання матеріалу, формулює висновки, охайно оформлює завдання, виявляє активність і самостійність, проте допускає окремі неточності;

«добре» (C, 71–81) – здобувач в основному оволодів програмою навчальної дисципліни на продуктивному рівні – володіє знаннями матеріалу, знаходить правильні відповіді не менш ніж на 71% питань, але допускає незначні помилки у формулюванні термінів, категорій і вирішенні завдань, проте за допомогою викладача швидко виправляється; виявляє активність у виконанні завдань;

«задовільно» (D, 71–80) – здобувач показав задовільні результати оволодіння навчальною програмою дисципліни на репродуктивному рівні – дає правильну відповідь не менше ніж на 71% питань, однак вони не завжди обґрунтовані, неповні; у відповідях допускає помилки, які здатен виправити; виступає за темою завдань, бере задовільну участь у груповій роботі;

«достатньо» (E, 61–70) – здобувач виявив мінімально достатній рівень знань із дисципліни, необхідний для продовження навчання – вивчив основні терміни курсу й орієнтуються в базовому матеріалі, дає правильну відповідь не менше ніж на 61% питань, однак вони недостатньо обґрунтовані, невичерпні; допускає помилки, які виправляє за допомогою викладача; недостатньо виступає за темою завдань, майже не бере участі у груповій роботі;

«незадовільно з можливістю повторного складання» (FX, 36–60 балів) – здобувач дає правильну відповідь не менше ніж на 36% питань, однак вони необґрунтовані, невичерпні, допускає грубі помилки, індиферентно виявляє себе під час виконання групових завдань, має поверхнєве уявлення про навчальний матеріал, не здатен ним оперувати;

«незадовільно з обов’язковим повторним курсом» (F, 0–35 балів) – здобувач дає правильну відповідь менше ніж на 35% питань, при цьому відповіді необґрунтовані, невичерпні, допускає грубі помилки, цілковито індиферентно або негативно виявляє себе під час групових завдань, відсутні суттєві уявлення про зміст курсу, загалом не володіє навчальним матеріалом у необхідному обсязі.

Підсумкові оцінки виставляються публічно та вносяться до екзаменаційної відомості, залікової книжки (позитивні результати) здобувача в національній, 100-бальній шкалі та шкалі ЄКТС відповідно до співвідношень, прийнятих у ЛДУБЖД. Шкала переведення балів у підсумкову оцінку подана в Таблиці 1.

Таблиця 1 – Шкала оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

Сума балів за всі види навчальної	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики	для заліку

діяльності			
91–100	A	відмінно	зараховано
81–90	B	дуже добре	
71–80	C	добре	
61–70	D	задовільно	
51–60	E	достатньо	
36–50	FX	незадовільно (з можливістю повторного складання)	не зараховано
0–35	F	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	

13. Політика курсу

Політика курсу полягає в послідовному та цілеспрямованому здійсненні освітнього процесу на засадах прозорості, доступності, наукової обґрунтованості, методичної доцільності, академічної доброчесності, дисциплінованості та відповідальності всіх учасників. Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Кодексу академічної доброчесності та корпоративної культури ЛДУ БЖД» (https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/1_nmz/nakazy/kodeks_akademichnoyi_dobroch esnosti_ta_korpo.pdf).

Академічні очікування від здобувачів освіти – своєчасне виконання завдань, передбачених силабусом дисципліни; обов'язкове відвідування та виконання практичних занять і завдань самостійної роботи. Рекомендується:

- не пропускати заняття без поважної причини та не запізнюватися;
- брати активну участь в освітньому процесі, вести конспекти лекцій, практичних занять, готувати теоретичний і практичний матеріал, презентації до виступів, виконувати тестові завдання;
- брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);
- здійснювати самостійну підготовку до занять відповідно до затвердженого плану;
- складати згідно з графіком поточний контроль (індивідуальні завдання) з дисципліни;

Дотримання принципів академічної доброчесності:

- всі завдання поточного та підсумкового контролю виконувати самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- на працювання інших авторів використовувати лише з належно оформленим цитуванням – у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей посилались на перевірені джерела інформації;
- для оцінювання надавати лише результати власної роботи;

- надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації;

- недопустимо вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших здобувачів освіти;

- недопустимо оприлюднювати (публікувати) відповіді на питання, які використовуються в рамках курсу для оцінювання знань здобувачів освіти.

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (тестове завдання, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного курсу; відрахування з Університету.

Поведінка в аудиторії:

- дотримуйтесь вимог законодавства, Статуту та правил внутрішнього розпорядку ЛДУБЖД;

- виконуйте вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами й інструкціями;

- дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу – поважайте працю викладачів, товаришів по навчанню та себе;

- недопустимі запізнення на лекцію та інші заняття; викладач має право не допустити до заняття здобувача, що запізнився;

- неприпустимо відволікатись на розмови, користуватись мобільними телефонами й іншими гаджетами, порушувати дисципліну в будь-який інший спосіб; викладач має право відсторонити від заняття здобувача, що порушує дисципліну і не реагує на зауваження;

- користування пристроями (гаджетами) для доступу до мережі Інтернет дозволене лише під час практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача для виконання тестових завдань і використання додаткових програм в освітніх цілях;

- прислухайтесь до думки колег; поважайте людську гідність;

- дотримуйтесь норм культури мовлення;

- демонструйте самостійність, ініціативу, творчі здібності тощо.

Політика щодо пропусків занять. Пропуски занять без поважної причини недопустимі. У разі пропуску з поважних причин лекційних занять їх необхідно відпрацювати у двотижневий термін. Пропущені лекції відпрацьовують у позааудиторний час (під час консультації викладача) шляхом усного/письмового опитування за змістом лекції у Віртуальному університеті.

Відпрацювання пропущених чи незадовільно оцінених семінарських занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами лекцій і виконання завдань, запропонованих викладачем (можуть відрізнятись від тих, які готували одногрупники).

Політика щодо термінів виконання завдань і ліквідації академічної заборгованості: завдання, подані пізніше визначеного терміну без наявності підтверджених поважних причин, можуть оцінюватися з пониженням балів. Ліквідація академічної заборгованості з дисципліни здійснюється у встановлені

строки – не пізніше 12:00 робочого дня, що передує даті підсумкового контролю (згідно з розкладом).

Недопущені до підсумкового контролю здобувачі освіти здійснюють перездачу в терміни, відведені для усунення академічної заборгованості у два етапи: 1) заборгованість із поточного контролю; 2) заборгованість із підсумкового контролю. Ліквідація заборгованості поточного контролю відбувається шляхом підготовки рефератів із навчального матеріалу (3–5 рукописних сторінок) згідно з тематичним планом курсу. У разі позитивної оцінки на наступний день призначається ліквідація заборгованості з підсумкового контролю у форматі перездачі диференційованого заліку.

14. Рекомендована література

Основна:

1. Аутоагресивна поведінка підлітків : монографія. О. В. Погорілко, А.М. Скрипніков, Л.О. Герасименко, Р.І. Ісаков. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. 141 с.
2. Вербан Є. О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 10. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 120 –133.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. /О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2012. 344 с.
4. Гошовський Я. Вікова психологія і спецпрактикум з вікової психології»: методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2012. 88 с.
5. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості : [монографія]. Дрогобич : Коло, 2008. 480 с.
6. Дзюба Т. М. Криза в сучасному вимірі життєвого шляху особистості. Кризи життєвого простору особистості, сім'ї та соціальних інституцій: матеріали Всеукр. наук. – практ. конф. з міжнародн. участю. Полтава, 15–17 лютого, 2013 р. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2013. С. 51 – 60.
7. Дзюба Т. М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник / Т. М. Дзюба, О. Г. Коваленко; за ред. В. Ф. Моргуна. Київ : Видавничий дім «Слово», 2013. 264 с.
8. Довгань О. Специфіка кризи особистості в юнацькому віці. Психологія і суспільство. 2004. № 2. С. 144–150.
9. Зайцева З.Г. Школа і важковиховувані підлітки. Київ : Знання, 2001. 297 с.
10. Запобігання та протидія проявам насильства : діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник. Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. К. : ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
11. Злобіна О. Г. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. Київ : Стислос, 2001. 238 с.

12. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 294 с
13. Коваль М. С., Коваль І. С. Професійно-психологічний супровід рятувальників в умовах ризику : навч.-метод. посіб. з організації та проведення тренінгу. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. 252 с.
14. Кордунова Н. О. Геронтопсихологія: матеріали для проведення психодіагностичного дослідження з людьми похилого віку. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 140 с.
15. Кордунова Н. О. Психологічний супровід в кризових ситуаціях та екстремальних умовах: методичні рекомендації до практичних та лабораторних занять. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2019. 60 с.
16. Кордунова Н. О. Психолого-педагогічний практикум. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 88 с.
17. Поліщук В. М. Криза 13 років : феноменологія, проблеми : [монографія]. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 187 с. 23. Поліщук В. М. Криза 7 років: феноменологія, проблеми. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 118 с.

Додаткова:

1. Горецька О. Геронтопсихологія : навч. посібник для студентів спеціальності 053 психологія. Харків : Видавництво Іванченка І.С. 2017. 210 с.
2. Козяр М. М., Коваль І. С. Конкретно-наукові підходи до формування професійної готовності рятувальників. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 52 / [редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 28–31. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2018-52>. URL : <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5255/4680>
3. Коваль М. С., Коваль І. С. Загальнонаукові методологічні підходи до формування професійної готовності майбутніх рятувальників. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2018. № 17. С. 140–144. DOI: <https://doi.org/10.32447/20784643.17.2018.19>
4. Коваль М. С., Коваль І. С. Основні принципи професійної підготовки майбутніх рятувальників. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 100–107. DOI : <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2021-02/100-107>.
5. Коваль М. С., Коваль І. С. Професійна компетентність майбутніх рятувальників в умовах пандемічних обмежень. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 4 (9). С. 13–22. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-4952_-2022-4\(9\)-13-22](https://doi.org/10.52058/2786-4952_-2022-4(9)-13-22).
6. Коваль І. С. Поняття психопедагогіки у галузі безпеки людини. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 90. Київ : Вид. дім

«Гельветика», 2022. С. 62–67. DOI : <https://doi.org/10.31392/NPU-ps.series5.2022.90.13>.

7. Коваль І. С. Системний та синергетичний підходи неперервного саморозвитку майбутніх рятувальників. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 13 (18). С. 273–281. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13\(18\)-272-281](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13(18)-272-281).

8. Олійник Л. В., Коваль І. С. Дослідження професійної готовності випускників ЗВО із специфічними умовами навчання. *Військова освіта*. Київ. 2023. № 1 (47). С. 199–207. DOI : <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2023-01/196-204>.

9. Коваль І. С. Діяльнісний та компетентнісний підходи до неперервного саморозвитку майбутніх рятувальників. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. Кременчук : КрНУ. Вип. 3 (140). 2023. С. 17–23. DOI : <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2023.3.2>.

10. Яремко Р. Я., Коваль І. С., Стельмах О. В. Психолого-педагогічний аспект самореалізації майбутніх фахівців у галузі пожежної безпеки. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 15(33). С. 591–598. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15\(33\)-591-598](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15(33)-591-598).

11. Коваль І. С. Обґрунтування авторської моделі неперервного професійного саморозвитку майбутніх рятувальників. *Військова освіта*. № 2 (48). 2023. С. 132–143. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2023-02/132-143>.

12. Коваль І. С. Неперервний саморозвиток майбутніх рятувальників як соціальна потреба. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». 2023. Вип. 54. С. 206–212. DOI : <https://doi.org/10.37915/pa.vi54.485>.

13. Коваль І. С. Термінологічний аналіз сутності неперервного професійного саморозвитку майбутніх рятувальників у галузі безпеки людини. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. пр. Київ, 2023. Вип. 2 (24). С. 78–88. DOI : [https://doi.org/10.35387/od.2\(24\).2023.78-88](https://doi.org/10.35387/od.2(24).2023.78-88).

14. Коваль І., Олійник Л., Палагнюк М. Використання тренінгових технологій у професійній підготовці рятувальників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Хмельницький : НАДПСУ, 2023. № 4 (35). С. 37–52. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v35i4.1558>.

15. Коваль І. С. Обґрунтування критеріїв та рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців сил безпеки та оборони України. *Молодь і ринок*. 2024. № 2 (222). С. 140–146. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300101>.

16. Yaremko R., Vavryniv O., Tsiupryk A., Perelygina L., Koval I. Research of content parameters of the professional self-realization of future fire safety specialists. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11 (53). P. 288–297. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.53.05.28>. (WoS)

17. Vavryniv O., Yaremko R., Koval I., Mukhlyk E., Lytvyn A., Malanyuk M. An empirical research of future rescuers' professional self-realization. *Inclusions Magazine*. 2024. № 11 (4), P. 185–200. DOI : <https://doi.org/10.58210/fprc3571>.
18. Коваль М. С., Коваль І. С. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх рятувальників. *SWorld & D. A. Tsenov Academy of Economics Svishtov*. 2023. № 18, Р. 3. С. 49–54. DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-18-03-041>.
19. Козяр М. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / М. М. Козяр. Вінниця, 2005. 37 с.
20. Козяр М. М. Формування особистості професіонала у процесі оволодіння професійно-екстремальною діяльністю. Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців : монографія / за ред. Г. П. Васяновича. Львів : ЛДУ БЖД, 2008. С. 139-146.
21. Козяр М., Литвин А. Теоретичні засади формування готовності фахівців цивільного захисту до діяльності в екстремальних ситуаціях. Педагогіка і психологія професійної освіти, 2017, № 1. С. 85–98.
22. Козяр М. М. Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях. Львів : Сполом, 2004. 376 с.
23. Кордунова Н., Мудрак І., Дмитріюк Н. Особливості життєстійкості та адаптивності студентів у кризових ситуаціях. Психологічні перспективи. Вип. 38. Луцьк, 2021. С. 96-109.
24. Педагогічна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх : Орієнтовна програма для пед. навч. закл. України. МО України, Ін-т змісту і методів навч. Київ, 1996. 40 с.
25. Підласий І. П., Шарапова О. В. Корекція девіантної поведінки молодших школярів : експериментальні матеріали. Черкаси: ЧДГУ, 2002. 44 с.
26. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки : український і міжнародний досвід : монографія. О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. 300 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream>

Інформаційні ресурси:

1. База даних PsycINFO Американської психологічної асоціації <https://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo>
2. Бібліотека психологічної літератури: <http://psylib.kiev.ua/>
3. Віртуальний університет ЛДУ БЖД. URL: <http://virt.ldubgd.edu.ua/course/view.php?id=1615>
4. Психологія професійного вигорання, булінгу та мобінгу / Коваль Ігор Святославович. URL: <https://virt.ldubgd.edu.ua/course/view.php?id=4008>